

Från
Kaukasus till Libanon.

Reseminnen
af
A. H. Brotherus.

Helsingfors,
Hufvudstadsbladets tryckeri,
1883.

FRÅN

KAUKASUS TILL LIBANON.

RESEMINNEN

AF

A. H. BROTHERUS.

HELSINGFORS,
Hufvudstadsbladets tryckeri,
1883.

Tarantassen, som skulle föra oss ända till Erzerum, stannade. Den ryske tulltjenstemannen i Karaorgan, hr —adze, som varit nog artig att följa oss ett stycke på väg säger: „mine herrar, nu skrida vi öfver deu rysk-turkiska gränsen“. I det samma spränga två ryttare fram i full carrière. De stadna vid vår tarantass, skyldra med handen vid fezen och helsa oss välkomna, ty de hafva hört att vi denna morgon skulle passera gränsen. Hr —adze presenterar oss. De sistkomne äro den turkiska gränschefen major Halil och hans biträde, en dragonlöjtnant. Sedan de första artighetsbetygelserna äro gjorda, fortsättes resan. En halftimma derpå befinna vi oss hos Halil i byn Sighvin, en från sista kriget bekant ort. Med egenomliga känslor träda vi under det första turkiska taket. Halil bor ej bra. Hans

hus liknar alla de öfriga i byn. Det är uppfördt af ohugna, vulkaniska stenar, det är lågt med platt tak, på hvilket finnas uppstaplade rörknippor. Interiören är föga mer tilldragande. Han har endast ett rum, det är lågt och mörkt och luften är ej angenäm, ty jemte Halil och löjtnanten bebos rummet äfven af ett mindre antal hästar, hvilka senare för sin del disponera öfver mer än halfva rummet. Tvenne låga träsoffor — se der rummets enda möbel. Vid vårt inträde hemtas präktiga mattor från Anatolien fram och bredas ut öfver sofforna, våra stöflar afdragas och vi slå oss ner „à la turca“. Kaffe bjudes kring i koppar föga större än våra äggkoppar, löjtnanten rullar papyrosser i sitt anletes svett, Halil iordningsställer skrifmaterialet för att införa våra namn i passboken. Skref jag passboken? Förlåt mine ärade läsare, jag menade papperslappar, ty Halil bråkar ej med sådant otyg, som böcker. Han har tillfälligtvis ett gammalt tobakspapper och hvad behöfver han väl mer? Nu gäller det, vi säga våra namn. Halil fattar

papret med venstra handen, fyller upp flata handen dermed, griper i pennan, skrifver våra namn, bakfram förstås i dubbel bemärkelse, och har gjort sin pligt. Derpå räcker han pappret åt löjtnanten (jag misstänker, att det snart nog gick upp i rök) och ett lifligt tankeutbyte uppstår mellan honom och L., som är fullkomligt mäktig turkiska språket. Jag deremot blott lyssnar och nickar då och då mitt bifall. Efter en knapp timmes uppehåll här, resa vi vidare. Halil ger oss tvenne dragoner som hedersvakt, löjtnanten följer oss äfven och Sighvin försvinner snart bakom de grå bergen. Fortfarande går vår väg öfver skoglösa höjder. En sådan färd upp och nedför det ena berget efter det andra är full af gäckade förhoppningar. Se'n man rest några timmar känner man sig trött, man börjar hoppas att den bergsbygd, som synes så nära och öfver hvilken vägen vidare går, skall låta oss skåda målet för dagens resa. Man når berget — man blickar längtansfullt omkring sig — en likadan bergskam står åter i vägen.

Till Köpri köy eller „Brons-by“ så kallad efter en äldre bro, som leder öfver Araxes floden, anlände vi i god tid, men beslöto att ännu samma dag fortsätta resan till Hassan kalè, emedan Köpri köy är en rent armenisk by och vi icke hade någon lust att, då nöden icke tvang oss, vistas i de bedräglige och svekfulle Armeniernes sällskap. Alltså reste vi vidare efter att hafva intagit en enkel måltid bestående af stekta ägg och surmjölk. Vi följde ett stycke väg den slingrande Araxes och kände oss glada öfver den jemförelsevis stora slätten, öfver hvilken vägen nu gick Mindre höjdsträckningar stryka väl fram här och der, men de trötta hvarken kropp eller själ. Sent om qvällen anlände vi vid stjernornas glans och månens bleka sken till fästningen Hassan kalé, som i denna belysning framträdde synnerligen pittoreskt. Väl inkomna till den lilla staden, spred sig ryktet hastigt om de sentida gästernas ankomst, och medan vi sökte herberge öfver natten infann sig ortens kaimakan, kronofogde, herr major Mahmud

Ali Bey med anhöllan, det vi ville bevärdiga hans hus med vårt besök, hvilket antogs. Vår kusk bestormades med frågor, hvilka vi voro, och då hans svar lydde: en rysk konsul, „bir Moskov konsolos“, kände man sig djupt gripen af vördnad och fruktan. Vi följa emellertid vår vänliga värd, hvilket går lätt för sig, om jag undantager de sista stegen. En stor dörr med väldig portklapp öppnas och vi träda in i en slags förstuga för hästarne, belysningen är svag, en af ore-gelbundna stenskifvor hopsatt trappa passeras med svårighet, dock lyckligen. Derpå öppnas en dörr och vi träda in i ett varmt, rikt upplyst rum. Mahmud Ali Bey helsar oss välkomna, vi krypa upp „åla turca“ på sofforna, scherbett kringbjudes, det språkas, rökes, vi två händerna, maten inbäres och med de äldsta af naturen oss gifna gafflarna angripes först väl stekt fårkött, derpå ris med köttspad, rostadt kött, filbunke, manna-grynsgröt, sylt af persikor samt friska drufvor. Då vi hade vin med oss, fram-sattes detta och fann vår värd vinet godt

vara, hvarför han, som ren vid vår ankomst visade sig ovanligt språksam och sväfvande på målet, efter måltiden helt plötsligt måste aflägsna sig, visande tydliga symptom af alkohol förgiftning.

En tjenare meddelade oss i förtroende att „Beyen“ temligen ofta anlitar raki (bränvin) flaskan och vanligen vid qvälens inbrott börjar sjunga och dansa.

Följande morgon tidigt bröto vi upp. Slätten höjer sig åter och öfvergår vid det bekanta Deve boyna „kamelryggen“ i ett bergigt landskap. Vägen är full af klippblock och stenar. Hästarna hafva all möda att öfver dessa draga vår tunga tarantass. Vi närma oss mer och mer passhöjden på berget, då stupar plötsligt en af hästarna, andtrutna och blodiga hota de två andra hvarje ögonblick att drabbas af samma öde, tarantassen stjelper och vi skulle hafva, vanmäktiga, tvungits att här tillbringa en längre tid, derest ej samtidigt med oss en karavan passerat höjden. Med dess hjälp räddades hästarne och bragtes tarantassen åter på rätt köl. Dagen var härlig, snön på

det c:ca 10,000 fot höga Palanteke spred sitt bländande ljus både när och fjerran. Höstens förstörelseande hade susat hän öfver höjdernas nyss så grönskande växtmattor, blott här och der mellan stenarna blickade en hvitblommig Crocus fram. Klockan var 11 f. m. Redan hade vi nått bergets högsta topp, våra längtansfulla blickar sökte, ehuru fåfängt turkiska Armeniens förnämsta stad, Erzerum. Blott de fyra, starkt bevästade kullarna syntes stolt beherskande nejderna. Nu bär det af vägen utför. Vi befinna oss snart på botnen af en djup dalgång, vi resa hastigt öfver den och åter uppåt öfver lägre berg. Efter att hafva nått toppen af dessa, blir staden delvis synlig, först ett par minareter, derpå ruinerna af en gammal kristen kyrka samt stadsmuren med sina gapande kanonmynningar. Anlända till stadsmuren, hejdas vi af tulltjenstemän, hvilka önska visitera våra effekter. L. som icke har lust att här på öppen gata låta detta försiggå, ger dessa tjänstemän först en duktig lexa med önskad påföljd, lindrar dock intrycket häraf med

några turkiska piaster. Djup tacksamhet och bön till Allah, det Han måtte beskydda oss. Så voro vi då lyckligen inom Erzerum, som jag nu i korthet vill beskrifva.

Från det platta taket af ryska generalkonsulns hus hafva vi en vidsträckt utsigt öfver staden Erzerum. På oss europeer göra utan tvifvel de otaliga moskeernas minareter det största intryck. Klockan var just 12 middag à la franca, då vi befunno oss på utkik. Vi hade icke kunnat välja en lämpligare tid för vårt besök. Ty nu syntes på alla balkonger, som ligga högt uppe på minaret-tornen, åldriga turkar i vida kaftaner och hvita turbaner, — högtidlig, lik en messa ljud den sång de stämde upp, det var en maning till folket att icke glömma Allah, den högste, och Mahmud hans profet, den ende, sanne. Men sången har tystnat, våra blickar åla vidare. De stanna då först vid minareternas motsats, en liten stenbyggnad uppförd af gulaktig kalk-

sten, det lilla korset på taket tolkar byggnadens betydelse. Vi hafva för oss en liten kyrka uppförd af amerikanska missionärer. midt emot står ett hus ståtligare än dess grannar, här bo församlingens vårdare. Längre bort står ett väldigt hus, uppfördt i qvadrat med en stor borggård, det är sätet för de lokala myndigheterna, huset ser förnämt ut, ej att undra på, ty som bekant är ju Erzerum sätet för generalguvernören öfver vilajetet Erzerum. För öfrigt äro de andra byggnaderna hvarandra lika. Måhända hade besöket på taket varat längre, om vi ej fått sigte på ett hus med den ståtliga skylten „Hotel“. Vi beslöto att ögonblickligen bege oss af dit, för att tillfredsställa naturens berättigade anspråk på näring. Det var dock en god bit till hotellet, ty gatorna här äro synnerligen krokiga. Vägen föreföll oss ännu längre i följd af de många hinder, som på den trädde oss till möte. Än var det en vattenputt af större dimensioner, än åter en kamelkaravan, men i de flesta fall dessa gulbruna hundar utan egare, som karak-

terisera gatulifvet i Orientens alla städer. Mest ligga de utanför slagtarbutikerna och matställena och då dessa senare, liknande våra öppna marknadsstånd, öfverallt i österlandet äro legio, är ju förklaringen till dessa hundars talrika förekomst lätt funnen. Omsider anlände vi till hotellet. Så anspråkslöst det yttre var, så elegant var dess inre. På väggarna hängde stora speglar och taflor af åtskilliga regerande personer i Europa och vidunderliga figurer i persisk stil voro målade å tak och väggar. Längs dessa senare stodo en mängd stolar uppradade och för tillfället upptagna öf armeniska köpmän, rökande narghilé och drickande kaffe. Maten var fullt jemngod med densamma på våra bästa värdshus. Efter måltiden göres en vandring i staden. Handel, endast handel hvart än ögat skådar. I de stora bazarerna, så karakteristiska för dessa [nejder, finner man allt. Eleganta mattor från Anatolien, Kurdistan, Persien, etc., furstliga kostymer utsydda med guld och silke, skodon af alla färger och fasoner, vapen, husgerådssaker, ja till och

med „Motala tandstickor, tenda endast mot ladans plan“ m. m. Intressantast voro dock stånden der guldarbetarne logerade. Här var man i tillfälle att beundra icke blott de mäterliga guldarbetena, utan äfven sällsynta mynt, bland hvilka de stora guldstyckena med Alexander Makedonierns bröstbild voro de märkligaste.

I Erzerum voro vi i tillfälle att för första gången göra bekantskap med en konsulsstat, sådan som den endast förekommer i orienten. Ryssland är här representeradt af en generalkonsul. Han i sin tur betjenas af en sekreterare, en dragoman eller tolk, samt några kavasser, hvilka sistnämnda utan tvifvel göra mest väsen af sig. De äro klädda i röda husarjackor, prydda med guld galoner, bära fez, sabel och vida pantalonger af blått kläde. Då konsuln eller hans förnämre gäster skola ut, gå desse framför, rödjande väg bland folket. Allt viker undan för mannen med kavass.

En dag, det var den 17 Oktober, underrättar oss dragomanen vid konsulatet

om, att en karavan, bestående af 40 mulor och ett tiotal män, skulle afgå till Charputt, samt föreslår oss att följa med den. „Vägen är osäker“ säger han — och vi följa hans råd. Anföraren för karavanen hade lemnat en marschrouté. Kortaste vägen skulle, menade han, gå genom området Hazarenli, men denna trakt oroades af kringstrykande kurder, hvarför han föreslog att vi skulle styra kosan genom Dersim-trakten *, ehuru den låg något åt sidan. Här skulle vi vända oss till Hussein-bek, hvarom mera längre fram. Den 20 Oktober bjuda vi farväl åt Erzerum. Dagen är härlig, himlen hvälfver sig högblå öfver de snöklädda fjällena som bilda ramen kring Erzerum-slätten och solen glöder på de förbrända vegetationsmattorna. Karavanen för med sig buffelhudar. Dessas egare, tvenne välmående armeniske köpmän tyckas synbarligen belåtna med vårt sällskap och välbeväpnade, som vi voro, var ej att undra härpå, dessutom bidrogo äfven våra

*) „Dersim tarafenda“

två saptier att förhöja effekten. Med karavanen följde äfven den permitterade soldaten Ibrahim, om hvilken jag ock längre fram skall tala.

I Ilidja, ett par timmars väg från Erzerum rasta vi först, för att af kaimakamen här få några nödiga dokument. Jemte oss rasta här äfven befolkningen från en hel grekisk by. Då man ser sådana brokiga skaror som dessa, påminnes man om folkvandringens tider. Här var det visserligen icke ett menniskohaf, som brusade fram, men det var dock en våg af det stora.

Jag vill ej trötta läsaren med långa skildringar om färden från Ilidja till Hussein-bek. Man rider 8 å 10 timmar om dagen genom trakter der ingen omvexling i natursceneriet bjudes, samma skoglösa, vattenfattiga berglandskap, samma usla, tunnsådda byar med sina små poppel- och pilträds dungar. Vi förflytta oss därför med ens till Hussein-bek.

Hussein-bek är en mächtig man. Han är kaimakam i Dersimkurdistan och detta har han blifvit just, emedan turkarna

frukta honom och på detta vis tro sig kunna hålla den gamle Kurden i styr. Hans distrikt, Dersim, är nemligen, som ren tidigare nämnts, jemte Hazarenli ett af de minst säkra inom hela turkiska Asien; röfverier, plundringar och vägran att betala skatt höra icke till sällsyntheterna här. Allt detta bestämde oss därför, ehuru det blef en krok i vägen, att besöka Hussein och under hans skydd resa vidare. Vi anlände till honom under en gynsam tid. Den mäktige kaimakamen firade nu sin sons omskärelsefest och från när och fjerran hade gäster infunnit sig. Festen hade redan varat en månad och led mot slutet. Våra „saptier“ rida före och anmäla oss — Hussein visar sig på det platta hustaket och betraktar oss, der vi rida nedför den grönskande sluttningen för att genom den skoglösa dalen träda in på hans gård. När vi närmast oss den senare — tjugu — trettio famnar återstå oss ännu —, kommer han sjelf oss till möte. Det är en gammal, fetlagd man med ett fryntligt och något plussigt ansigte. Han är

klädd i den vackra kurdiska helgdagsdräkten, vida blå, säcklika pantalonger, en röd långduk vriden kring midjan, en kort blå jacka, utsydd med guld, öfver hvilken han nu bär en lång, blå pelsbrämrad paletå med vida ärmor; den pittoreska fezen och europeiska skodon fullända dräkten. Han helsar oss genom att lyfta handen till fezen, trycker våra händer och bjuder oss träda in.

Vi följa honom, vandra öfver den lilla gårdsplanen, gästerna strömma ut från alla håll, helsa och undra, hvad vi egentligen äro för folk. Hussein visar oss vägen, ger sina befallningar hit och dit. En låg trappa för oss in i ett större rum, här sitter en mängd gäster och spelar bräde, de röka narghilé och dricka kaffe, knapt märkande vår ankomst — de synas litet trötta och dåsiga efter det myckna kalasandet. De sitta eller rättare sagt ligga der på de fina mattorna, afskilda från de i rummets andra del sysselsatta tjenarne genom ett lågt staket. Vi stadna dock icke här, utan föras till ett rum bredvid. Detta är inredt alldeles i euro-

peisk stil, speglar, eleganta bord, länstolar och praktfulla soffor, persiska mattor bekläda golvet. Vid dörren träda tjevarne fram, befria oss från våra öfverplagg och draga af stöflorna. Derpå krypa vi upp på soffarna och samtalet begynner. Härunder trakteras vi först med „scherbett“, en behaglig, svagt syrlig sockerdryck. Knapt 5 minuter derefter inbäres thé, hvarpå tilltugget före middagen intages. Vägguget slår 3. „Rakin“ ett slags bränvin går laget omkring 4 gånger — tilltugget utgöres af pistacier, äppelskifvor, caviar, ansjovis, russin och mandel — härafter åter kaffe. Derpå lagnar vår värd oss på en timme och vi hvila oss, ty vädret har ändrat sig, den solljusa dagen är fördunklad af ett tätt snöfall, hvarför vi ej resa vidare denna dag. Endast en kort hvila förunnas oss, en knapp halftimme har förgått, då tvenne vice värdar inträda, icke utan håfvor. Drufvor, äppel och päron samt återigen „raki“. Ett par timmar förflyta åter och tiden för middagens intagande är inne. För kuriositetens skuld tecknade jag upp

den ganska märkeliga matsedeln, och vill jag därför i främsta rummet låta den ärade läsarinna i andanom njuta af allt det goda hos Hussein. Alltså:

1. Köttsoppa med potatis ock gryn.
2. Äggröra.
3. Köttbullar.
4. Kål.
5. Fågelstek.
6. Aprikossylt.
7. Risgryn.
8. Fårstek.
9. Strufvor med honing..
10. Kokt fårkött.
11. Tomater (kokta).
12. Torta.
13. Fruktar (äppel, päron, drufvor).

Middagen varade omkring tre timmar, hvarefter man skiljdes, hvar till sitt.

Följande morgon bjödo vi farväl åt den gästvänlige Hussein, rikt utrustade med mat och dryck. Som betäckning erhöello vi tre gensdarmar och en Husseins tjenare benämnd Ali, en f. d. kurdisk röf-vare ex professo. Han var dessutom „Seth“, d. v. s. prest i en kurdisk sekt

kallad „Kisil basch“ rödmössor, en sekt i det närmaste motsvarande våra hihhuliter. Dessa „sether“ äro för det mesta „katerdjier“, de hafva stort anseende och bör man alltid söka få en sådan med sig om man vill färdas i illa beryktade nejder.

Det sköna, men fattiga landet ligger i dag insvept i sin vinterdrägt. De i går ännu grönskande sluttningarna ligga begrafna under ett bländande snötäcke. Ali, som har all möda att följa våra temligen snabbt gående hästar, förtäljer om de kalla vintrar som pläga herska här bland bergen. Men, säger han, denna snö skall ännu smälta och „Daghlale“ skall ännu länge blomma för oss. Men Ali talar äfven mycket annat. Han är en äkta kurd och älskar ej turken. Han blinkar på ögonen och ber hviskande L. att ej hafva förtroende för de turkiska saptierna, de äro nöt säger han, visar oss de djupaste hedersbetygelser, kysser L. på handen och plockar mossa åt mig.

Vi följa den lilla floden, som slingrar sig genom Husseins dal, vi vada öfver

dess steniga bädd och en half timme derpå skiljas våra vägar. Vi stiga upp för den branta dalväggen — snön som i täta flockar förföljt oss, har upphört, solen skiner och Ali tyckes hafva talat sanning. Hästarna hafva stor möda att slippa upp för den uppblötta vägen i dalslutningen, men det går dock och vi befinna oss på en liten plateau, tätt bevuxen med busklike ekar. Här rasta vi en stund och njuta af Husseins håfvor. Från detta ställe visar oss Ali en liten skogsdunge, en half timmes väg från oss, der en mindre karavan från ett närliggande kloster i går skulle hafva blifvit plundrad. Vi visa på våra skarpladdade gevär och Alis lust för hedersbetygelser och mossplockning får åter lif. Skada blott att hans, liksom mina egna sträfvanden i detta afseende kröntes med så liten framgång. Ty om ock den fanerogama vegetationen i dessa nejder utmärker sig genom rikedom, är den cryptogama deremot ytterst fattig. Detta är lätt förklaradt. Bergsklackarna, mossornas och öfriga lägre cryptogamers hufvudsakliga bopålar, äro

här i hög grad torra och som bekant utgör en viss fuktighetsgrad i synnerhet för mossorna ett af de viktigaste livsvilkoren. Måhända återkommer jag senare till fullständigare vegetationsteckningar, hvarför jag nu vill lemna detta kapitel och fortsätta med beskrifningen af sjelfva resan. Vi redo alltså vidare, backe upp och backe ned. Himlen mulnade åter och landet, som småningom höjde sig till c:ca 8,000 fot öfver hafsytan, antog en temligen dystre karakter. Snöflingorna begynte åter dansa och ehuru vi beslutat resa denna dag ända till Kisil Kilissa måste vi dock, redan efter 6 timmars dagsmarsch åter rasta i en liten armenisk by. Vi togo in i byns förnämsta hus, ett i alla afseenden bofälligt kyffe. Vinden susade in icke blott genom fönstergluggarna, utan äfven genom en mängd mindre öppningar i de lutande väggarna. Vi skulle koka thé. Man hemtade oss en söndrig lerkruka, der skulle vattnet beredas, man gaf oss ett par dricksglas och en tennmugg. Då brast L:s tålamod, ännu mer

förminskadt af de besökande, som störde oss under våra hushållsbestyr.

Värden och värdinnan fingo uppbära följderna häraf, men de voro för oss välsignelsebringande. Man hemtade nemligen oss en snygg, hel kanna, tvenne klanderfria glas, stekta ägg, filbunke, fårsvarsar och andra delikatesser. Sådan är armeniern. Rädd om hvad han eger, söker han alltid dölja det. Snål, girig, bedräglig och därför äfven feg — sådan framträder han i naturlig belysning. I ett visar han dock ett undantag. Han låter sin tillgång på sängkläder nästan alltid framträda, men de slitas ju så litet efter en fremlings par, tre dagars vistelse. Icke sällan händer det att man får hvila under sidentäcken, så äfven här. Man måste således verkligen tro på ett lysande elände. Klockan fyra på morgonen bröto vi åter upp för att gå nya öden till möte. Under ett häftigt regn anträdde vi färden. Landet sänker sig, snön har småningom åter smultit.

Vi befinna oss på en höjd, den härligaste utsigt belönar våra mödor. Der lig-

ger framför oss det par renommé som så vildt kända Kurdistan, blicken sväfvär längre och längre, och ljusare och grönnare blir det. Der synas stora ekskogar, större än vi hittills observerat. Lifvet tyckes åter trotsa döden, ljus och skugga, men öfver allt lif. Ja lif äfven i den höga rymden, ty mer vi åter sänka oss, desto häftigare blir regnet och snart nog höra vi den mäktiga åskans dån. Mellan kalkberg af fantastiska former går vår väg. Kalkens mossvänlighet framträder — höstens början har farit mildt fram med den högre växtverldens representanter. Regnets störtskurar falla och dock känner man sig liksom pånyttfödd. „Vatnet verkar det visserligen icke“, utan är det den mäktiga sydländska naturen, som nu „ler mot oss i tårar.“ Vi rida framåt, allt förefaller oss som en dröm. Dock ett gif akt! höres; och mellan ekstammarna vid en sakta framflytande flod synes en skara fullt beväpnade män med gevär i hand. Ett ögonblicks verk och äfven vi äro beredda. Allt upplöser sig dock på bästa vis. Det är en kaimakam

med sina uppbördsmän, med hvilka vi sammanträffa, förklara oss och under leende skiljas vi åter. Utan vidare äfventyr uppnå vi vid qvällens inbrott, visserligen genomvåta, men dock vid godt mod Kisil Kilissa d. ä. Röda kyrkan.

Det var ännu skumt, då vi följande morgon bröto upp, för att fortsätta resan till byn Pah. Större delen af vägen slingrade sig fram mellan ännu grönskande, småväxta ekar. Kuperade, som förut, erbjödo dessa trakter dock ett gladare utseende, besjälade, som de voro af dessa täta ekskogar. Bergen antogo äfven här en mörkare färgton och synnerligen pittoreska klippgrupper framträdde h. o. d. liknande naturliga fästningar. Gladt öfverraskas man äfven af att se en grupp byggnader, uppförda af stock. Man tyckte sig i dem finna en, om ock ringa erinran om bondstugorna derborta i hemlandet. Den majestätiska bergsnaturen leder dock tanken åter på något fremmande och de bomullsfält, öfver hvilka vi nu för första

gången på denna färd passera, tala endast söderns språk. Om en vecka är skördetiden inne, och då samlas qvinnorna, plocka bort frukterna från de omkring en fot höga plantorna och fylla säckar med dem. Dessa senare föras till byn, tömmas på något soligt ställe, sen frukterna väl torkat frigöras de från skalen och den hvita ullen undergår vidare reningsprocesser. Hade vi färdats här en varmare årstid, skulle vi varit i tillfälle observera en stor rikedom på sköldpadpor, nu sågo vi endast h. o. d. kring-spridda skal af dem.

Liksom i Kisil Kilissa stå äfven här turkiska dragoner, hvilkas uppgift är att hålla ett vaksamt öga på Kurderna. Vid vår ankomst samlade sig kring oss en mängd af officerarne. Bland dem funnos åtskilliga, som förstodo, ja några t. o. m. som talade ryska. De hade varit i fångenskap och derunder lärt sig språket och tillegnat sig några ryska seder. Sålunda egde en bland dem en liten samo-var, hvilken ock strax af oss anlidades; -- också hade alla lärt sig konsten att

intaga starka saker. Isynnerhet utmärkte sig häri en gammal major med fryntligt utseende och väldiga knäffelborrar. Han uppblandade theet med större portioner cognac och förtäljde med förtjusning många scener från fångenskapens tid. „Ah, den som skulle slippa åter till Witebsk!“ suckade han. „Der hade vi det bra och här – en väldig klunk fulländade meningen, ett häftigt knackande på piphufvudet och en äkta soldated förhöjde betydelsen. „Ja, ja så är det“, menade äfven de öfriga.

Vi lemna Pah med dess nejder äfven ekskogsområdet. Genom kala, ödsliga trakter går vägen, tröttande med sitt ständiga upp och nedför backe; öfverallt kringspidda, större och mindre stenblock försvåra i hög grad hästens steg. Efter circa 5 timmars ridt ljusna dock utsigterna. En större grönskande dal, genomfluten af en bred flod, Kurzuktschai, ligger framför oss. Vi skrifva i dag d. n 29 Okt. (g:la stilen, som öfverallt i dessa reseminnen), mullbärsträden äro ännu iklädda sin löfprydning, bomullen står här färdig

att skördas, poplar, pilar sprida sin svala skugga och täta grupper af Eleagnus, Rosa, Rubus etc. bilda ogenomträngliga staket omkring de nu förvisnade vinfälten. Alla dessa träd och fält ligga grupperade kring en liten stad, benämnd Masgerth, fordom af icke ringa betydelse. Om flydda dagar tala, icke blott stora i de mossbelupna klipporna inhuggna grafvar, utan äfven den åldriga fästningen, ännu i sitt ruintillstånd vittnande om arabernes mästerskap i byggnadskonst. Icke långt från Masgerth ligger den rike Osman beks chan eller gård. Denne Osman är egare till flere i trakten belägna mindre byar och är vida fruktad för sin stränghet. Som bekant är äfven en sådan rik mans magt här i landet oinskränkt. Hans underhafvande få vidkännas detta. Efter det nemligen höga kronan fått af landtmannen sitt tionde, tager herren hälften af återstoden. Finner han att den underlydande icke uog flitigt brukar jorden eller tycker han sig få för litet, eger han rätt att med hugg och slag drifva

bort den olycklige, som ej i allt kan tillfredsställa den oförsonliges anspråk.

Oaktadt inbjudne, anser L. oss icke hafva tid att tillbringa natten här. Mulorna bära oss alltså vidare. Hela stjernverlden strålade redan i full glans, Kicklick (en art raphöna) slog sina entoniga driller bland förvissnade, busklika Astragalus och styfva Acantholimongrupper, då vi nalkades den strida forsen, öfver hvilken vi skulle vada för att komma till vårt nattqvarter, en liten, usel armenisk by. Här bodde visserligen en rik man och vi hoppades få hvila ut hos honom, men våra saptier förde oss till ett armeniskt hus, som knapt kunde kallas annat än ett skjul. Här i sällskap med fänad af olika storlek och nytta tillbragtes en orolig natt vid en flämtande lamplåga och en väl brinnande brasa. Denna sistnämnda, den resandes största tröst och njutning, då han trött och ofta denna tid på året äfven stelfrusen kommer till sitt nattherberge, är till sin beskaffenhet mycket olika i de skilda byarna. I dag värmer man sig vid en präktig ekbrasa, i

morgon har man all möda att skydda sina ögon för den rök, som sprides från den torkade jorddynggebrasan, än är det späda *Crataegus* och *Ilex* qvistar, än taggiga *Astragalus* buskar, som utgöra värmematerialet. Hvad det än må vara, lika välkommet är det alltid, ty äfven vid den mattaste eller hastigast förbrinnande flamma hinner dock en hemlandstanke vakna och sinnet lifvas.

Då vi följande morgon bröto upp, skedde det under det glada hopp att strax efter middagen anlända till staden Charputt. Vi rastade därför endast en halftimme vid ruinstaden Pertek, der en mycket liflig torghandel just pågick. Af staden finnes i behåll endast två minareter och lemningarna efter en fästning. Nedanför den forna staden flyter Murad su eller Phrat (Eufrat). Bred och lugn slingrar sig denna beryktade flod fram ömsom öfver mindre slätter, ömsom mellan branta berg, än kala, än rikt mossbeklädda. Här och der stå grupper af poplar och pilar, speglande sig i flodens lugna vatten.

Vi uppehöllos på denna plats vidpass en timme, ty den pråm, som här utgjorde enda kommunikationsmedlet, upptogs för tillfället af en bataljon turkiska soldater, som voro på väg från Wan till Kisil Kislissa.

Omsider befinna vi oss på flodens andra strand. Vi följa den usla vägen, rida förbi flere byar, hvilka ligga inbäddade i mullbärs- och fikonträdslundar och stora vinfält breda ut sina håfvor. Hettan är tryckande, luften är uppfylld af en svag rök, en ljus molnfri himmel hvälfver sig öfver de rika lunderna, de grå kullarna och de majestätiska, snöklädda Taurus bergen. Vi närma oss Charputt. Redan synas de stora graffälten och kullarne. Oräkneliga vertikalt ställda kalkstenar af gulaktig färg, utan prydnader och inskriptioner utmärka de ställen, der de, som dött i tron på Allah och Mahomet, nu hvila. I sanning en egendomlig anblick de erbjudna, dessa icke oriktigt vid skogar förliknade begravningsplatser. Der ligga de utsatta för solens brännande strålar. Inga träd sprida sin svalkande skugga,

inga blommor smycka grafven, ingen vandrare syns på den öde platsen.

Staden ligger på en höjd. Fordom skyddades den af en stark fästning, som numera ligger i ruiner; den eger 15,000 å 20,000 invånare, men har föga framtid för sig. Förslag är väckt att flytta denna gamla stad från höjden till den stora slätten, som ligger der nedanför, en slätt af flere mils areal och synnerligen fruktbar, liknande en enda väldig trädgård. Mer än 30 byar ligga här, rika och lyckliga, och har man velat anlägga den nya staden i den största af dem, byn Mezré.

Här i denna fjerran belägna stad försiggår ett bildningsarbete af ganska stort intresse. De amerikanska missionärerna hafva nemligen här grundat ett College, hvars verksamhet förtjenar allt erkännande. Här meddelas en grundlig undervisning i åtskilliga vetandets grenar. Såsom prof vill jag meddela en förteckning på ämnen i hvilka undervisas på Collegiets högsta klass: Bibelläsning, Naturalhistoria, Rhetorik, Moralfilosofi, Grekiska, Gymnastik, Ritning, Chemie, Geo-

metri, Logik, Kristendomskunskap, Geologi, Nationalekonomi, Turkiska, Latin Armeniska klassiker, Öfversättningar från engelska till armeniska, Geografi, Bokhålleri, Sång, Engelsk grammatik, Allmän historia, Internationell lag, Trigonometri, Naturlig theologi, Förstånds filosofi, Astronomi, Fysik och Fysiologi. Undervisningsmaterialet var i alla afseenden utmärkt, en rikhaltig samling fysikaliska instrument, ypperliga växt- och djurplancher, goda anatomiska taflor, diverse naturaliesamlingar, samt ett ypperligt bibliothek. Undervisningsspråket på den högsta afdelningen är engelskan, på de lägre armeniskan. Föreståndaren är alltid någon amerikansk missionär, lärarne deremot infödda armenier, hvilka erhållit sin bildning i utlandet. Vid tiden för vårt besök här, var antalet elever i Collegiet 40. Med Collegiet förenas en lägre gosskola med 60 elever. Dessutom finnas motsvarande skolor för flickor. Det går visserligen långsamt med dessa nitiska missionärers verk, men derpå bör man ej undra, ty turkarne söka i mångt och myc-

ket hindra dem. Likväl består den protestantiska församlingen ren af omkring ett tusen medlemmar eller femte delen af hela det kristna samfundet i Charputt.

Efter tio dagars vistelse här, togo vi afsked af vår gästrie värd, persiske konsuln Kirkor Wartonian. Vi redo nerför de grå bergsslutningarna. Här, som för öfrigt vid alla vägar i närheten af orientens städer, såg man en profkarta af det menskliga eländet. Halta, blinda, lama eller på annat sätt i en gripande grad vanlottade olyckliga, omgifna af mindre barn, som, i alldeles lätta kostymer, likt flugor kringsvärmade den resande. Samtidigt uppstämman alla de orkeslösa sina klagaskrin och bedja den resande, att i Allahs namn gifva dem en skärf. Strör han då ut några småmynt, hör han ännu långt efter sig ropet Allah, Allah och med sitt eget „insch Allah“ bär det af vidare.

En halftimmes ridt och vi befinna oss

på den förut redan skildrade bördiga slätten, nedanför Charputt. Här delar sig vägen i tvenne grenar, vi följa den högra, som leder till det rika Malatja, den andra för till Diarbekr, Kurdistans förnämsta stad. Dessa vägar här på slätten göra på den resande ett synnerligen angenämt intryck, de likna ypperliga chausséer och tolka civilisationens, af oss ren halftförgättna språk. Men sen vi färdats få timmar på denna väg, har den äfven lärt oss något annat, den ger oss en bild af turkens goda vilja, den lofvade så mycket; fem hela timmar höll den oss vid gladt lynne, vid sjetten timmens början tog den slut och med den det goda lynnet.

Mycket påbörjas i detta land, men intet slutföres. Turken är sangviniker, han hänföres lätt af vesterns stora idéer, men hans numera till natur vordna slaphet är det stora hindret i alla hans företag.

Vid Chan-Köi, en mindre by (Köi) 5 timmars väg från Charputt, och så kallad efter ett stort hus (Chan), som befinner sig i byns ena ända, upphörde chausséen

och den stenuppfyllda, ojemna vägen tog åter sin början.

Landskapet blir åter kuperadt, vi närma oss mer och mer Taurus bergen, de tycas oss ren helt nära och dock återstå oss ännu åtskilliga dagsridter, förrän vi skola passera dem och bjuda de kalla regionerna ett farväl. Ridten från Chan-Köi till nästa, en h. o. h. kurdisk by, kallad Izolu varade 12 timmar och landskapet framrullade härunder ganska vexlande taflor. Än större och mindre kullar beväxta med små ekdungar, än åter mindre slätter, med Euphorbia, Adonis, taggiga Chenopodiaceer, bomullsfält, hvete, vin etc. Slättnaturen vinner dock småningom öfverhanden, en blå strimma synes i fjerran liksom bilda en ram kring denna. Strimman vidgar sig, blir längre och visar sig slutligen vara en väldig, mäktigt framilande flod; vi skåda åter Euphrat. Under vår ridt till floden möta vi två ridande underofficerare, hvilka eskortera ett dussin gråklädda fångar. Att de voro fångar, kunde man antaga af den egenomliga inrättning, som förenade deras

resp. händer. Det var ett slags handklofvar, men af ganska eget slag. De bestodo af tvänne mindre trästycken, försedda med inskärningar för handlofvarna samt fastspikade vid hvarandra. De motsvarade ypperligt sitt ändamål, ty handen kunde icke utföra äfven den ringaste rörelse.

Dessa stackare, hvilka likt boskap här framdrefvos och hvilka ingalunda sågo ut som några banditer, voro turkiska och armeniska ynglingar och män, de der icke kände sig synnerligen roade af att inträda i militärtjensten och därför gjort ett svagt försök att rymma sin väg, för att slippa allt det bråk och trassel, som krigaryrket i så rikt mått har att bjuda på. Detta lyckades dem dock icke och skulle de nu föras till Erzerum eller Erzingian, der de af krigsrätt först skulle dömas och efter genomgången straff inskrifvas i rullorna. Hvilken skilnad mellan slätten här och densamma utanför Charputt! Euphrat slätten kring Izolu och dess grannbyar eger ej denna saftiga, kalkrika jord, som lyckliggör Charputt slätten. Den förra är tydligen af yngre datum, förvittrings och

förmultnings processerna äro endast h. o. d. något mer framåtskridna; för öfrigt påminner den ganska mycket om vissa hafsstränder, der endast en fåtalig, entonig vegetation utför de första kolonisationsarbetena, markens beväxt.

Lika fattig som jordmånen är här, lika fattiga äro äfven byarna. Tak öfver hufvud erhöilo vi väl i Izolu, men med födan var det värre. Man kunde inte gifva oss något till lifs, icke engång ett par ägg och litet bröd. Vi uppbröto derfor redan före solens uppgång, för att hinna middagstiden till Malatja. Morgonen var herlig, ehuru kall, himlen var klar, men bar en dyster, från stålgrå till svart röd öfvergående färg. Vid tolf tiden mulnade dagen, hotande moln sammandrogo sig och kölden blef skarpare, en stark nordanvind drog hän öfver bergen, snön begynte falla.

Det urartade till ett starkt yrväder, alla utsigter skymdes undan, det var svårt att finna vägen, med ett ord, resan lofvade blifva allt annat än angenäm. Den sista fläkt af höstsommar, som ännu på

morgonen hvilade öfver landskapet, var försvunnen, ett äkta nordiskt vinterlandskap låg framför oss. Detta var den 10 november ungefär 2,000 fot ö. h. på samma breddgrad som Messina.

Vid 3 tiden gjorde vi vårt inträde i staden, hvars herliga trädgårdar, nyss ännu så gröna, nu voro alldeles ödelagda. Efter mycket bråk lyckades vi finna vårt kvarter. Persiske konsuln i Charputt hade nemligen gifvit oss rekommendationsbref till en rik armenisk köpman, derest vi icke ville taga in på persiska konsulatet i Malatja. L. föredrog att flytta till armeniern, ty persiske konsuln hade nyligen dött och hans efterträdare, (detta embete går i arf) sonen, var endast 7 å 8 år gammal. Köpmannen var mycket smickrad öfver besöket — en rysk konsul är icke någon daglig gäst. Ett stort rum inreddes åt oss och vid en glödande „mangall“ värmdes vi de frusna lemmarna. „Mangall“ är ett större metallfat, fylldt med glödande kol. Andra än dessa värmeapparater träffas högst sällan i de orientaliska städerna. De äro praktiska,

kunna användas såväl ute som inne. Vid dem värmer sig divanernas veklingar och den fattige arbetaren, der han sitter för öppna dörrar. Då snön faller och de stel-frusna fingrarna knapt förmå fatta i nålen, håller han handen blott ett ögonblick öfver glöden och raskt löper åter tråden.

Ett hafva de dock emot sig dessa „mangaller“. Det händer nemligen rätt ofta att de, då de inbäras, upplysas af den blå koloxid lågan. På invånarna tyckes detta icke synnerligen verka, men vi europeer, som i allmänhet icke tyckas vara vana att inandas os, finna oss mindre välbefinnande vid den flammande „mangallens“ värmande strålar. Då emellertid oset lätt förekommes, måste „mangallerna“ på det bästa rekommenderas. De kunde t. o. m. införas hos oss, kanske kunde de under kalla dagar vara den fattige till ganska stor tröst och nytta.

Vår värd var, som redan nämnts, en rik köpman. Han hade samlat sig rikedomar hufvudsakligen genom sina storartade vallmoplantager. Han berättade,

att han årligen till England afyttrade opium för 180,000 turkiska lira d. v. s. 3,600,000 mk i guld. Likväl hamnar icke hela denna summa i hans kassa, emedan opium kulturen i denna del af Turkiet är af staten förbjuden. Stora summor måste därför placeras på lämpligt håll, ty det var icke blott den store Ludvig, som ansåg att „staten är jag“, det finnes en mängd helt små menniskor, som äfven tro detsamma. Huru stora dessa vallmo fält äro, från hvilka opiet erhålles, får man en föreställning om, då man känner till vallmoplantornas täthet. Fröen utsås nemligen på en fots afstånd från hvarandra, för att hvarje planta måtte väl frodas. Hvarje år lemna tvenne skördar. För öfrigt är denna kultur ytterst besvärlig. Fälten måste artificiellt vatnas tre gånger under sommaren. I hvarje frukt, deras antal på en planta vexlar mellan 10—15, göres 4—6 inskärningar, den s. k. mjölkafsöndringen inträder då, och en kort tid efteråt sker skörden. Utom dessa vallmo plantager egde denne man äfven vidlyftiga trädgårdar och, då Malatja-

äppel äro vida beryktade för sin ypperlighet, har han äfven genom dem betydliga inkomster. Dessa äppel föras ända till det tio dagsresor härifrån belägna Aleppo eller Haleb.

Under vår vistelse här mottog vår värd mer än vanligt besökande, de voro alla intresserade af att se den ryske konsuln. Bland dessa befann sig äfven en gammal armenisk biskop, han tycktes hafva fattat en viss vänskap för mig, och då vi under aftonens lopp af vår värd bjödos på „raki“, tryckte han mig städse till, men hade icke beräknat sin ålderdom ej heller erinrat sig min ungdom, hvaraf följdén vardt, att, då han skulle gå hem, ett par tjenare, försedda med lanternor måste medsändas.

Efter ett par dagars hvila i Malatja, sadlades åter mulorna och kosan styrdes till staden Aintäb, 7 dagsresor söderut. Snön hade åter försvunnit, och solen spred sin glöd öfver de förbrända fälten, mulbärsträden, platanerna och de nyss ännu

gröna fruktträden hade förlorat sina blad och väldiga örnar kretsade i rymden. Öfver oregelbundna slätter, i fjerran begränsade af Taurusbergen och deras armar, går vår väg. Här och der synas små ekar i större och mindre grupper, de bruna förvisnade löfven spridas ikring af en svag vind, landskapets gråbruna färgton gör ett dystert intryck.

I nejderna af den af kurder bebyggda byn Gözene förmildras naturens ödslighet dock något af de små samlingar enbuskar, som öfverallt framträda. Enens mörkgröna färg bildar en behaglig kontrast mot den grå bergsgrunden. Landet höjer sig mer och mer. En isande vind blåser från de snöklädda bergen, från hvilka vi numera icke äro så långt af-lagsna. De fruktträd, hvilka trifvas här, äro små och förkrympta. Med Syrgy hafva vi passerat den sista byn på norra sluttningen af Taurus.

Taurusöfvergången var en af de besvärligaste under hela resan. I Syrgy sammanstötte vi med ett par karavaner, transporterande äppel till Aleppo och be-

stående af omkring 50 man, 100 mulor och 20 kameler. Marken var efter ett ihållande regn alldeles uppblött, djuren sjönko djupt ner, de skrikande och hoitande katerdjierna hade all möda att framdrifva sina kräk. Lyckligen hafva dock alla nått slättens ända, nu begynner värsta delen af färden. Uppför branta sluttningar på slingrande, stenuppfyllda vägar gäller nu att styra kosan. Oafbrutet ljuda förarnas uppmuntrande rop, hästarna skrida uppåt med sina tunga laster. De äro beundransvärda dessa katerdjier, deras vaksamma blickar få icke lemna ett enda lastdjur; afviker ett sådant helt obetydligt från vägen, kunde det med sin oviga last lätt störta i en klyfta och sönderkrossas, dessutom få de äfven städse passa på, att de ofta ganska stora stenar, som rulla ner, icke skola träffa dem sjelfva. Men säkert, ehuru långsamt går det vägen uppför. Efter cirka 6 timmars färd har man nått höjden. Katerdjierna torka svetten från sina bruna ansigten.

Den herligaste utsigt belönar den uttröttade, då han blickar ikring sig. Der

resa sig de majestätiska, snöklädda Ah-dagh, Göstendagh, längre bort Borugdagh och Muhragdagh. Till en början vandrar karavanen öfver en mindre slätt, men snart nog befinna vi oss alla i en trång dalgång. Den är så smal, att tvenne mulor icke kunna gå i bredd, utan rör sig hela karavanen fram i s. k. gåsmarsch. Men dalen vidgar sig, fantastiska klippor resa sig öfverallt, ett ödsligt, men tillika i hög grad pittoreskt landskap ligger framför oss. I Erkenek, första byn i Transtauriska området, befinna vi oss betydligt närmare hafsytan än i Syrgy. De stora mullbärs, de yppiga fruktträden, de vida vinodlingarna tyda alla härpä. En egendomlig tilldragelse, som förtjenar omnämnas, passerade samma natt vi rastade i denna by. Gälla röster hördes nemligen från kringliggande höjder. Hvad skulle de betyda? Leende tolkade en af våra saptier det för oss. „Man hade förspott“, sade han, „att en stor fårahjord skulle passera förbi byn, detta skulle naturligtvis vara en stor retelse för invånarna, men nu hade regeringen lemnat

hjordens förare en vakt, hvarför roparen nu varnade bybefolkningen, för att öfverfalla denna hjord"; deraf ropet. Vi sofvo ganska lugnt denna natt och följande morgon styrdes kosan vidare till byn Perveri.

Man märker tydligt, att man mer och mer närmar sig det rika och leende Syrien. Icke blott fälten, äfven de branta bergssluttningarna upptagas af yppiga vinplantor, vid de sakta framflytande floderna, sprida plantanerna sin skugga, vackra Pinusskogor, uppblandade med högväxta Juniperus, framträda öfverallt och skarpt afskilda från dem stå höga ekar i tätta grupper. Vi rida förbi Perveri för att ligga öfver natten i byn Pelveren. Under denna färd bli vi i tillfälle att för första gången beundra, hvad vi så länge längtat att få skåda, nemligen sjöar. Tre långsträckta, i en rad liggande sjöar med fattiga sandstränder, här och der bekransade af vassa, se der den tjusande synen. Dessa nejder erbjuda äfven i öfrigt hydrografiskt afseende ganska mycket af intresse. Här dela sig tvenne vattenom-

råden. Hittills hafva vi följt Euphrat-Tigris gruppen d. v. s. de vatten, som söka sig väg till Persiska viken, nu träda vi inom Medelhafsområdet.

Hvad naturen beträffar, befinna vi oss ren h. o. h. inom Syrien. Fälten äro öfversållade af stenar till färgen gulaktiga, odlingsjorden är den för Syrien så karakteristiska rödmyllan. Buskvegetationen utgöres hufvudsakligen af grönskande Ilex, Paliurus, Crataegus etc. De gulbruna, groft bygda hundarna, som hittills observerats i alla byar, ersättas här af en vacker mörkfärgad vindthundsart. Befolkningen blir arabisk. Förr hafva stora tscherkessiska byar funnits här, men i våra dagar hafva de fleste tscherkesser dragit bort till andra nejder. Sålunda var Araban för några årtionden en stor, väl-mående uteslutande af tscherkesser befolkad by, men ungefär samtidigt utflyttade härifrån 500 af dem och i den dag, som är, finnes ingen enda tscherkessfamilj kvar. Två timmars väg från Araban ligger en annan också förr af nyssnämnda folk bebyggd by, numera tala blott ruiner och en

grafplats om de forna bebyggarna. Man berättar, att svåra farsoter skulle hafva rasat här och tvungit invånarne att draga sig undan till lyckligare nejder. Grannbyarna prisade ödet, som dref bort dessa, som ett röfvarefolk kända, horder.

På den långsträckta af Karadagh i vester begränsade slätt, der Araban ligger, observeras en mängd större, kurganhögar liknande kullar. Jag har hört den åsigt uttalas, att dessa uppkommit i en långt aflägsen forntid, genom det i dalgången då framflytande vatnets inverkan. Jag tror att denna uppfattning ej är den rätta. Man iakttagert nemligen på vissa af dem större bara fläckar; dessa blotta för oss kullarnas inre beskaffenhet. Man skönjer då ganska tydligt uppradade stenlager, hvilka icke kunnat uppkomma utan människohand. Att därför anse dessa kullar som befästningsverk, är otvifvelaktigt vida naturligare. I städerna finna vi äfven väl bibehållna fästen, uppförda på kullar af nyssnämnda art. Så t. ex. vet historien förtälja, att den jättekulle, på hvilken Aleppos berömda fästning är

uppbygd, till större delen uppförts af stadens urbefolkning.

I Araban, hvars befolkning till större delen utgöres af araber, erhöilo vi kvarter hos en arabiska, hvars man befann sig i något aflägsset fängelse, emedan han af svartsjuka skjutit ner en arabisk katterdji. Under vår vistelse här, besöktes hennes hus af en mängd byinvånare, bland hvilka syntes åtskilliga unga arabiskor. Deras sköna smidiga gestalter doldes i mörkblå, enkla klädningar, halsen och armarna pryddes af perlband med stora silfverspännen och små genomstuckna turkiska silfvermynt, kring hufvudet var en ljus duk vriden. Det fanns dock en liten tingest, som vanstälde det vackra anlettet. Högra näsborren var nemligen genomstucken och en liten stjernlik figur af messing var deri fästad. Vid en resa söderut till Aintäb och Aleppo, måste Karadagh alltid passeras. De rika karavaner, som därför ofta draga här öfver, utgöra synnerliga lockmedel för kringstrykande tcherkesser. I följd häraf har turkiska regeringen funnit sig föranlåten

att till resandes skydd plasera vaktposter på nyssnämnda berg. Så förklarade man för oss. Men vi kunde icke undertrycka den tanke, att dessa vaktkarlar, två till antalet, voro personer, som sjelfva utnämnt sig till vägskyddare d. v. s. skatteindrivare för egen räkning, en ganska inbringande syssla, om man betänker mängden af katerdjier, som passera detta ställe; några piaster af hvarje, och summan skall snart stiga till medjidi. Gamla, mossrika ekar, höga fruktträd, *Ilex*, *Caprifolium* etc. utgöra hufvudmassan i Karadaghs vegetation. Med Karadagh hafva vi passerat den sista sammanhängande bergskedjan. Långt i Vester synas de blånande Giaurdagh, Ciliciens rika bergsbygder. Der utbreda sig de på historiska minnen så rika syriska slätterna, genomstrukna af lägre berg, rika vinfält, grönskande olivlunder, ändlösa bomullsplantager; och snart, fastän årets tolfte månad då ren är inne, skola vi luta oss mot palmstammar, plocka glödande oranger och berusas af österns doftande jasminer.

De trakter, genom hvilka vi nu färdas, utmärka sig genom vattenbrist. Man har därför för karavanernas skull h. o. d. uppfört ett slags vattenreservoarer. De se ut som källare, äro bygda af kalksten och vidpass famns djupa. Under regntiden samlar sig i dem ofta en ganska stor vattenmängd, som ej är af synnerligen njutbar beskaffenhet. Reservoirernas botten hvimla nemligen af ett slags mindre, svarta maskar, hvilka ingalunda bidraga att förhöja smaken hos det oftast nästan ljumma vattnet. Likväl, törsten har ingen lag och den utmattade vandraren fuktar tacksamt sina torra läppar med den grumliga vätskan. Våldiga karavaner draga fram öfver de stenfyllda fälten, och h. o. d. synes det kaffebruna, temligen stora tältet, der den kringvandrande araben framlefver sitt ensliga lif. Låtom oss helt flyktigt blicka in i ett sådant tält. En i sanning pittoresk syn, en scen ur *Preciosa* möter oss då. Skymningen bryter just in, kring en gryta, under hvilken glödande bränder med ett sakta sprakande falla sönder till kol, sitta en grupp af

arabiskor. beredda att intaga sin måltid. Vid den unga sköna gestalten med det väna anletet och den blyga, halft skygga blicken, böjer sig den gamla hexlika åldringen fram, griper i slevven med sin magra knotiga hand och betraktar med giriga blickar grytans innehåll. En liten flicka påfyller kurbitsskålen med vatten, man skall före måltiden två sina händer. En ung qvinna med sitt lilla, par månaders gamla barn, fastbundet på ryggen, ligger på knä vid en dragkista, hvarifrån hon tyckes uppsamla några småsaker, hon gör allehanda häftiga rörelser och är tydligen glömsk af den lilla skrikande araben. Brokiga kläder af diverse slag, husgerådssaker och vapen fylla för öfrigt hela tältet.

Snart hafva vi lemnat den sista byn och i fjerran framträder det förtjusande Aintäb. De tre grönskande kullarna, på hvilka staden står, bilda en vacker färgkontrast mot de temligen höga, af en gulaktig kalksten uppförda husen. Staden gör ett behagligt intryck på den resande. Härtill bidrager i främsta rummet en i

stadens ena ända belägen grupp hus, med sluttande, rödmålade plåttak och omgifna af skenbart unga planteringar — vi hafva åter framför oss ett verk af de amerikanska missionärerne, ett College. På den mellersta kullen reser sig den gamla fästningen, på sin tid en af de mäktigaste i Syrien. Synnerligen intressanta äro de i densamma förekommande underjordiska gångarna; man är dock icke i tillfälle att på närmare håll få göra deras bekantskap, emedan turkiska regeringen icke tillåter fremlingar och icke militärer af sina egna att besöka dem. Gatorna göra ofta den med lokalförhållandena obekante stort obehag. Det finnes nemligen en mängd blindgator. Man följer en sådan, som tyckes närmast leda till ett utsatt mål, men plötsligt står ett hus med tillbommad port tvärt i vägen, ingen gårdsgenväg finnes och man är tvungen att vända om. Staden är ganska stor, dess invånareantal uppgår till circa 12,000 familjer. Likväl finner den resande inga värds-hus i staden, utan måste han söka sig nattherberge i en s. k. „Mellichané“, en

stor tvåvåningsbyggnad med boningsrum, magasin, stall och en rymlig gårdsplan, nästan ständigt uppfylld af vrålande kameler och hojtande katerdjier. Priset på rummen är ringa, ett par turkiska piaster *) i dygnet.

Med glada känslor lemnade vi Aintäb, för att så fort som möjligt hinna till det af oss så efterlängtade Aleppo. Morgonen ledde åter tankarna tillbaka till Norden, träden voro insvepta i ett gnistrande rimfrostdäcke och regnvatnet var belagdt med en tunn isskorpa. Vi redo hela dagen öfver en svagt kuperad mark och hade vid nattens inbrott nått den by, der vi beslutat rasta. Det var bitande kallt och den bleka månen bidrog ingalunda att förminska kölden. Byns fyra, fem hus sågo visserligen icke synnerligen inbjudande ut, men den trötte, frusne och hungrige får ej vara nogräknad. Alltså gjordes anfall mot huset n:o 1. Der kunde vi ej herbergeras, emedan värdsfolket hade gäster. Samma svar erhöello vi i n:ris 2,

*) En piaster ungefär 20 finska penni.

3, 4. Då brast L:s tålmod. Han befalde Mouktar, byns äldste, att ögonblickligen skaffa oss tak öfver hufvudet, men han, som lärer vara en mägta rik man, svarade blott: omöjligt. Det började se hotande ut; aldrig hade vi ännu, icke ens i uslaste by, rönt ogästvänlighet. Då trädde ur ett hus fram en Suvori, en turkisk dragon, betraktade noga L., rusade fram, vidrörde hans hand och visade tecken af största glädje. På L:s „Ne ister-sen?“ *) svarade han gladt: „Eiv Allah sen moskow konsolos!“ *) Och nu påminde sig L. det han för ett par år sedan haft samma soldat, som skyddsvakt under en af sina resor i trakterna af Aleppo. Det var ett ganska angenämt möte, ty helt visst hade vi utan denna mans närvara, blifvit utan nattqvarter. Nu skaffade Mouktar åt oss ett godt sådant och vi delade med oss i vår tur både vin och tobak. De läto sig väl smaka. Isynnerhet var dragonen belåten med håfvorna.

*) Hvad vill Ni?

**) Vid Gud Ni är den ryske konsulu!

Han rökte och drack, och berättade L. sina öden, medan en väldig Paliurus-brasa flammade i ugnen.

Dagen efter togo vi farväl af de kuperade markerna. Nu ilade våra blickar öfver de vida slätterna, hvilka i söder fortsätta sig i de öde ökentrakterna. Vi redo genom härliga olivskogar, der träden stå i raka linier, mellan hvilka rika vinbälten stryka fram, vi sågo hundradetals arbetare sysselsatta med plöjning och bomullsskörd, vi beundrade de långa tåg af öknens skepp, som gravitetiskt rörde sig fram och tycktes försvinna i den fjeran vestern, i den nedgående solens purpurhaf. I staden Kilissa eller Kyrkstad uppehöll vi oss endast en timme, för att göra några torguppköp. Isynnerhet voro vi på jagt efter „kibab“, en ypperlig anrättning. Den göres af hackadt fårkött, väl kryddadt med lök och peppar. Massan knådas kring ett jernspett och hålles derpå några ögonblick öfver glödande kol. Tel Urfat, en h. o. h. arabisk by var målet för vår resa för denna dag. Vid 10-tiden e. m. anlände vi äfven dit, men hade

mycken möda med att finna det hus, som en af våra saptier hade rekommenderat oss. Tel Urfat är nemligen en ganska stor by och då härtill kommer att husen, det ena lika det andra, stå alldeles tätt till hvarandra, är det icke lätt att på beskrifning finna ett sådant. Det lyckades oss dock slutligen, och genom en väldig port, hvars klapp först en god stund fått ljuda, intågade vi med eskorten.

Vår värd, en förmögen landtman, trädde oss till möte och helsade oss gentlemanligt välkomna. Han förde oss i det stora gästrummet. Här sutto kring den glödande mangallen några vänner och bekanta till värden, sysselsatta med kaffe-kokning och drickande. Vid vårt inträde reste sig alla och den bugning, hvarmed dessa, i hvit och gulrandiga „abas“ *) klädda män, mottogo oss, förvånade oss i hög grad, det eleganta och graciösa i den var i sanning beundransvärdt. Tjenarne sattes i rörelse, madrasser framkastades, sidentäcken breddes öfver dem och

*) Mantellika kappor, som bäras af araberna.

vi intogo en beqväm ställning. Medan kaffet kringbars, iordningställes en läcker måltid, deri ett väldigt fat gröt utgjorde hufvudrätten. Med resonnemanget gick det trögt, emedan vi och våra saptier icke voro mäktiga arabiska språket och araben åter icke hyser några sympatier för turkiskan. Hvilken kontrast fans ej emellan rummet, der vi nu befunno oss, och desamma i de turkiska och armeniska byarna! Vi hvilade nu i ett stort, hvitmenadt, högt rum med hvälfdt tak och pittoreska hvalfbågar. Ljuset strömmade in genom visserligen små, dock icke oljade pappers- utan klanderfria glasrutor.

Från Tel Urfat till Aleppo är endast 5 timmars ridt. Vid middagstiden den 26/XI, under en pinsamt tryckande hetta, rida vi förbi de stora trädgårdarne, som ligga strax utanför staden, vi passera den lilla bron, som leder öfver „hundfloden“ och hvila oss i skuggan af jättelika gräs, en art rör-vassa. På smala, stenlagda ga-

tor skrida vi sakta framåt, nyfiket blicka förtjusande, halft beslöjade damer ut genom fönstren, en blick, en slängkyss och liksom af en tillfällighet nerfaller en doftande jasminblomma och ett klingande skratt tolkar egarinnans känslor vid förlusten af blomman. Blomman hvilade ett ögonblick derefter i ett knapphål. Här och der se vi innanför de låga husmurarna inbjudande blomstergårdar. Gårdsplaner betäckta med slipade marmorplattor, i midten en lekande springbrunn, öfverallt vackert ordnade grupper af sydländska växter, bland hvilka de nu i sin skönaste skrud stående apelsinträden främst tilldraga sig vår uppmärksamhet. Snart befinna vi oss i centrum af staden. Här öfverraskas man angenämt af att finna eleganta, europeiska magasiner med varor efter nyaste pariser modet. Dessa butiker egas af tyska judar, fransmän och italienare. Ännu återstår oss några minuters väg genom de stora öfvertäckta asiatiska bazarerna. Här voro vi i tillfälle att beundra de praktfulla, österländska arbetena. Främst måste europeen an-

slås af de dyrbara sidentygerna, bland hvilka de med guld- och silfvertrådar i blomstermönster utsydda bordsdukarna väcka vår beundran. Vidare måste våra blickar stanna vid de omvexlande läderarbetena, vid stånden med de dyrbara persiska mattorna, vid vapenhandlarnes gamla skatter, kanske det intressantaste af allt, vid guld- och silfverarbetarnes sällsynt fint utförda smycken etc.

Omsider befinna vi oss hos den tyske köpman, hr Felix Weber, der L. äfven under sina föregående resor haft sitt qvarter. De känslor, med hvilka vi mottogo den gästfria familjens välkomsthelsningar, kunna lättare tänkas, än beskrivas.

Vi voro ögonblickligen åter förflyttade till det saknade Europa. Efter att hafva gjort bekantskap med de flesta i staden bosatta tyskar, besågo vi än i den enes, än i den andres sällskap de flesta af Aleppos märkvärdigheter. Från den mohammedanska begravningsplatsen, der så många tusende offer för en, för några decennier tillbaka här rasande kolera, nu hvila, hafva vi den bästa utsigt öfver staden.

Häriifrån se vi den från korstågstiden så ryktbara jättefästningen, midtemot denna står den märkeliga moskén, der ett gräsligt drama engång utkämpades. Det var år 1818. Dagen var tryckande het och alla sinnen voro i jäsning. 3,000 personer voro i moskén. Bönens timme led mot sitt slut, då ett gräsligt skri hördes utanför. Moskéns dörrar flögo upp och in störtade beväpnade skaror. Det gräsligaste blodbad tog då sin början. Solen sjönk, men ännu vid det bleka månljuset fortsattes slagandet. Då morgonen grydde och ingen af de 3,000 mera voro vid lif, sänktes de blodiga svärden och kampen mellan den hvita och gröna turbanen var ändad. Den blodiga segern var de hvitas. Alltsen denna dag höras inga böner mer i moskén.

H. o. d. framträda emellan husen lemnningar efter den kolossala mur, som i tiden omslöt staden. Vissa portar hafva isynnerhet bibehållit sig väl, bland dessa främst Bab el Nasr. En af grundstenarna i denna port har sin historia, af stort intresse. På densamma observeras nemli-

gen grekiska inskriptioner och har en, kanske den bästa kännaren af Aleppos historia, den för tidigt borttryckte d:r Bischoff velat bevisa, det denna sten förskrifver sig från något gammalt grekiskt gudatempel. Till färgen skiljer sig denna från de öfriga portstenarna. Den är mörk, nästan svart, då de öfriga äro ljusa, gulbruna. Folket har äfven fäst sig vid denna besynnerliga sten. Från långt aflägsna tider lefver en sägen om dess undergörande egenskaper. Derfor observeras på den några djupa intryck, hvilka uppkommit deraf, att personer, hvilka lidit af plågor i fingrar, tryckt den lidande kroppsdelen på vissa ställen i stenen. Följden har varit, säger man, den sjuka delens tillfrisknande.

Fängslande ögat, framträda de höga minareterna, omgifna af resliga cypresser, hvilkas dystra färg så bjert afsticker mot de ljusa bygnadsmurarna. Medan vi i de förut omnämnda städerna sett de protestantiska amerikanska missionärernas nyodlingar, är Aleppo åter helt katolskt. Der i fjerran, utanför stadsmuren, resa

sig de stora jesuiterbyggnaderna, liksom hotande moln i det glada landskapet.

En söndag beslöto vi åse en kämpalek af ganska stort intresse, en reminiscens från tornérspelets dagar. Utanför staden finnes en större plan. Hit samlar sig hvarje söndag en mängd ryttare, försedda med långa rör, föreställande spjut. Till denna samlingsplats styrdes alltså kosan. Under vägen hit mötte vi bl. a. en person, vid hvilken hr Weber fäste min uppmärksamhet. Han förklarade för mig att den vi mött var ingen mindre, än den svenske konsuln. Det föreföll mig besynnerligt, men Sverige eger de facto en representant för sin regering här, i en ort, der knapt någon svensk ännu varit.

Vi anlände emellertid vid 5-tiden till ort och ställe. Leken var ren i full gång. Tjugu ryttare på präktiga hästar sökte i djerfva och snabba ridter besegra hvarandra. Den, som med största framgång kunde undvika att träffas af det utslungade spjutet och som tillika haft de lyckligaste träff, var segrare och helsades med

stormande jubel af det hundratal åskådare, som samlat sig hit.

Ingen bördsskilnad finnes här på denna täflingsbana. Handtverkare, soldater, ja sjelfva guvernören tumla om här tillsammans i yster lek. Segrarn denna söndag var Abdullah, en bror till generalguvernören öfver Aleppodistriktet. Efter täflingens slut besökte vi ett litet kafé vid „hundfloden“. Detta är ett af de enklaste i sitt slag. Ett dussin små, låga stolar under bår himmel, „narghilé“ flaskor och små kaffekokare med thy åtföljande koppar — detta var allt.

Medan vi sutto här, förtäljde hr W. för oss åtskilligt rörande dessa trakter. Med synnerlig förkärlek uppehöll han sig vid Midhat-pascha och hans planer. Han beklagade det öde, som drabbat den store mannen. En mängd nyttiga reformer hade från honom utgått. Hans skarpblick hade anordnat åtskilliga förhållanden så, att guvernementets finanser år från år blifvit bättre. Sålunda hade dess inkomster året 1881 varit 8,000,000 mark större än 1880. Det var hufvudsakligast genom att

förmå de kringvandrande araberna ändra lefnadssätt, detta resultat uppnåtts. De erhöilo på förmånliga vilkor jord, hjälptes och understöddes, och sålunda tilltager år från år de jordbrukande arabernes antal. En leende framtid, full af hopp, blickade ren mot Syrien, då Midhat föll.

Under samtalet frågade jag W., om han hade känt Eneberg, som ju äfven en tid vistats i Aleppo. Ja han hade känt honom och de hade under den korta tid, de varit tillsamman, blifvit de bästa vänner. Han gret, då han talade om honom. En varmare själ, en ifrigare forskare hade han aldrig träffat. „Men måhända kan juden Marco Beyro berätta för Er mer om honom, om hans sista stunder.“ Juden efterskickades. Han hade följt Eneberg under de flesta af hans färder i Syrien och Mesopotamien, han hade varit hans dragoman eller tolk. Den svenske doktorn, som han kallade E., hade i Mosul icke unnat sig någon ro. Rastlöst hade

han varit ute för att samla material och utan hvila hade han hemma bearbetat, hvad han insamlat. En qväll hade han klagat öfver illamående och då Marco Beyro funnit, att feber var i annalkande, ville han gå till läkaren. Men Eneberg, som, i likhet med alla Européer, icke hyst synnerligen höga tankar om Orientens läkare, hade förbjudit honom detta. Mot natten blef det sämre och då läkaren, den Marco dock ansett sig böra tillkalla, kommit, hade Eneberg kämpat ut. Då det är mig obekant, huruvida Enebergs litterära qvarlåtenskap räddats hem, är det min pligt att nämna, det Marco Beyro påstått att hans manuskript åtminstone delvis befinna sig i franska konsulatets arkiv i Mossul. Min afsigt var att tillrättaskaffa, hvad möjligen förvarades der, men det var mig omöjligt, emedan man i Aleppo sade, det jag ss. hvarken af universitetet eller slägtingar befullmäktigad icke hade någon rättighet härtill.

Hvem har ej hört talas om „Bouton d'Alep“, denna de lyckliga nejdernas förbannelse? Aleppo bölden eller „Habbät-

seni“ är, oaktadt sin skenbara obetydlighet, en fruktansvärd sjukdom. Den framträder i sin början som en liten finne i rödt fält, står en ganska lång tid på detta utvecklingsstadium, begynner derpå supporera och äta i kring sig. Ett år varar denna, alla läkemedel trotsande sjukdom, men dess härjningar kvarstå för hela lifvet. Ofta placerar sig bölden på näsan, som vid sjukdomens upphörande på det hemskaste vanstälts. Den redan nämnde dr Bischoff, sjelf ett offer för denna sjukdom, äfvensom prof. Gheber från Wien hafva förgäfvets sökt bekämpa denna. Orsaken till sjukdomen är likaså obekant som botemedlet. Somliga vilja finna den uti vattnet, andra i demefitiska ångor, som stiga upp från de fattigare stadsdelarna. Vare härmed huru som helst, den härjar fortfarande med oförminskad styrka. Dess benämning „Bouton d'Alep“ är likväl vilseledande. Sjukdomen observeras nemligen nordligt ända till Charputt och ostligt till Bagdad.

Dagen före vår afresa från Aleppo besöktes de underjordiska gångarna. De

ligga en timmes väg från staden, äro illa beryktade, men synnerligen intressanta. Vål beväpnade styrde vi kosan genom en af ingångarna. Vi följde gången, som, vidpass fem aln hög med hvälfdt tak, ömsom famnsbred, ömsom vidgande sig till en mindre gårdsplans yta, ledde till den mörka underjorden. Här rådde grafvens tystnad, då och då afbruten af våra dämpade röster. Då vi voro på tumanhand L. och jag och ingendera kände vägarna här under, ansågo vi rådligast att icke gå längre in. När och huru dessa gångar tillkommit, är ännu en gåta. På hemvägen togo vi vägen öfver de forna bazarerna, äfven dessa i våra dagar h. o. h. underjordiska. De förstördes af en hastig jordbäfvning, som för några decennier sedan skakade Aleppo. Då det var en fredag, vi gjorde besöket till hvalfven, blefvo vi äfven i tillfälle att närvara vid de kristnes marknad utanför den i det föregående omnämnda moskén. Det lif och den rörelse här rådde låter ej beskrifva sig. Hvad beträffar de varor, hvilka här

sålde, kunde de fullt förliknas vid desamma å narinken hos oss.

Dagen för afresan från Aleppo var inne. De kalla dagarna, hvilka bland annat hållit vår rumtemperatur vid $+8^{\circ}$, voro förbi. Den 7/XII, andades åter värme och fuktighet. De nyväxta, friska, gröna gräsmattorna glittrade af den dallrande daggen. Med verklig saknad togo vi farväl af vårt gästfria värdsfolk, äfvensom af vår trogne Ibrahim. Ständigt vaksam, ärlig i det allra minsta, nykter, allvarlig och aldrig sysslolös, hade han vunnit våra varmaste sympatier. From och barnslig, och var det just den senare egenskapen, som vållade skiljsmessen. L. hade nemligen vid vår ankomst till Aleppo lofvat kläda upp honom från topp till tå. Ibrahim erhöll därför tvenne guldstycken, för att med dem köpa sig kläde och hade L. föreslagit ett slags ganska vackert blått. Men Ibrahim hade fått i sitt hufvud att han skulle se för simpel ut i denna kostym, hvarför han med barnslig envishet röstade för ett tyg af annat slag, som skulle kosta tre guldstycken. Det ena or-

det gaf det andra och Ibrahim bad att få återvända till sina berg. Ogerna miste L. honom, men ville dock ej tvinga honom att följa med. Med tårar i ögonen bad han L. förlåta hans svaghet. Han längtade att få återse sin mor och sina syskon. Han erhöll således sin rikliga aflöning och vandrade åter mot sina hemtrakter. Han följde oss ett stycke väg, men snart var han, iklädd sin trasiga dragonuniform samt beväpnad med sin pistol med flintlås försvunnen bland de gråbruna klipporna.

Med längtan motsågo vi den stund, då hafvet för första gången under denna resa skulle tjusa våra blickar och härtill återstodo oss endast trenne dygn. Byarna Temran, Afrin, Kirkchan och Beylan — vid sistnämnda by skulle den efterlängtade synen först i form af en lång blå strimma visa sig för oss. Invid den steniga vägen emellan Aleppo och Temran observeras en besynnerlig jättegrop. Dess botten är i det närmaste cirkelrundt med en diameter af vidpass 500 fot. Gropens lodräta väggar, delvis uthugna i det fa-

sta berget äro 50—60 fot höga. Hvertill denna märkvärdighet i tiden tjenat, är svårt att gissa sig till. Måhända kan detta arbete tillskrifvas romarne och ligger då den möjligheten nära, att ifrågasvarande grop varit ernad till någonslags vattenbehållare. Vid skymningens inbrott redo vi in i Temran. Qvarter erhöllo vi hos en arab af föga sympatiskt utseende. L. kände från föregående resor till denna by och dess rykte, hvarför vi vid 10-tiden togo våra gevär och sköto ett dussin skott i luften. Nu kunde vi vara lugna. Vårt värdsfolk tycktes få förtroende för oss. Bl. a. kom värdinnan och bad mig, som var „hekim“ d. ä. läkare, hjälpa henne. Jag fördelade åt henne ett dussin sodapulver och gaf henne mina föreskrifter. Följande morgon, då vi skulle resa, infann hon sig och tackade för medikamentet. Hon kände sig ren nästan frisk och bad att få ännu några pulver. „Men ni har väl ännu qvar af dem, jag gaf?“ Nej, hon hade tänkt, att det skulle göra bättre verkan, om hon toge alla på en gång!

Oaktadt morgonen var regnig, och dagen hotade blifva detsamma, fortsattes dock resan. Större delen af vägen slingrade sig öfver vidsträckta slätter, genomskurna af Orontes-flodens nordliga tillflöden. Dessa äro regntiden den resande till stor förargelse. Vissa af broarna här hafva nemligen småningom förstörts, hvarför man är tvungen att vada öfver floderna. Efter starka regn är detta dock omöjligt, ty de temligen breda floderna vältra då, strida fram sina förökade vattenmassor. Längre får man då söka efter något grundare och smalare ställe af floden, der man med mindre fara kunde öfvergå den. Hade vi anländt till dessa nejder endast ett dygn senare, skulle vi sannolikt haft denna vandring för oss, hvilket under dessa regniga dagar varit allt annat än angenämt.

Vid Afrin, ett värdshus på halfva vägen mellan Temran och Kirkehan voro vi i tillfälle att röka narghilé och dricka ett glas godt vin, hvilket synnerligen

styrkte våra, genom det kalla regnet, frusna kroppar. Styrkte af drufvans safter, föreföll det oss, oaktadt regnet störtade i häftiga skurar, ganska romantiskt, då vi redo genom de tätta oleander buskarna. Dessa senare voro visserligen redan utblommade och de fingerlånga, smala frukterna ersatte ingalunda de praktfulla blommorna, men bladens vackra grönska talade dock ett söderns yppiga språk. Fastän dagen var mulen, rådde dock lif och rörelse ute på slätten. Här betade stora hjordar, der vandrade den långa kamelkaravanen och i luften kretsade uppskrämda skaror af kråkfåglar och då och då hördes det egendomliga qvittret af millioner små sparffoglar, som likt moln ömsom syntes och försvunno. En och annan gram kretsade der uppe och slog plötsligt ner, för att gripa de af kylan halfdöda ormar och ödlor, på hvilka dessa nejder äro så rika.

Äfven här förekommo dessa egendommiga kullar, hvilka vi tidigare observerat på Araban slätten. Vi rida förbi några fattiga byar och anlända vid mörkrets in-

brott till Kirkchan. Här vill man ej taga emot oss, emedan huset ren är fullt af gäster. Slutligen låter man dock beveka sig och vi erhålla vår del af golfvet, men intet annat. Brasan midt på golfvet var redan upptagen af ett tiotal katerdjier, sysselsatta med att torka sina kläder. De lyckliga! Moskov konsolos och hekim få lägga sig trötta och genomvåta, fröjdande sig åt den brokiga taflan kring elden. Vid 4 tiden på morgonen begynner åter det rörliga lifvet i Kirkchan. Hästarne sadlas och vi rida af, upplifvade af den kyliga morgonluften. Skymningen försvinner och Auroras purpur flammar öfver ett herligt landskap. Slätterna försvinna i söder och vår väg går här öfver bergen. Men dessa berg och klippor äro icke kala, grå och ödsliga. En rik vegetationsmassa sträfvar att eröfra hvarje fots bredd. Landskapets färgton är grön af lager, daphne, myrten etc. härliga tallskogar, evigt gröna löfträdslundar. H. o. d. branta djupa klyftor, i vildhet oförlikneliga, den smidiga leopardens tillhåll. Vildsvin, piggsvin, björnar, rådjur etc.

fullända taflans skönhet och locka jägaren hit bland bergen. Långt i sydvest på slätten bakom de stora, på sjöfågel så rika sjöarne, synes den fordom så mäktiga staden Antiochia. Den ligger der i den vackra morgonen h. o. h. insvept i den från tusende skorstenar uppstigande blågrå röken.

Tusentals kameler äro i dag i rörelse. Somliga komma från Alexandrette (Iskanderun), lastade med blytackor, andra föra bomull från det inre af landet.

Vid Aleppo hade barometern utvisat en höjd af 1247 ö. h. och landet hade sänkt sig mer och mer ända till Kirkchan, då, som nämnts ett berglandskap åter framträdte. Ju längre in vi trädte i detta, desto mer hade vi höjt oss öfver hafvets yta, tills vi vid Beylan antecknat 1640. Härifrån sänka vi oss inom en timme till en slätt au niveau med hafvet. Det är här, från bergskammen vid Beylan, vi första gången få se den smala strimma af hafvet, vi med sådan otålighet längtat efter. Vid åsynen af denna skymt af hafvet rörde sig inom oss, tror jag, känslor be-

slägtade med de grekiska soldaternes, då de utropade sitt thalatta! thalatta! Endast den, som länge irrat kring i bergsbygder, der de höga bergen liksom h. o. h. afstänga en från den vida världen, endast den kan fatta den oändligt tjusande kraft, som ligger i det öppna, afstånden minskande, länder förenande hafvet.

Hvilken yppighet och rikedom i växtformerna! Trädlika Cactus omgärda rika planteringar, bland hvilka de nu i sin fulla prakt stående apelsinträden digna under bördan af de glödande frukterna. Vid stranden stå i glesa rader de höga, fjälliga palmstammarna med sina lumiga kronor, och fält af myrten, liljor, oleander m. m. betäcka den sandiga hafsstranden. Måsar och tärnor uppfylla luften med sina skrån.

Vid vår ankomst strålade naturen kring Iskanderun viken i sin fulla skönhet. Hafvet var spegellugnt, himlen var molnfri och luften klar. De snöklädda Taurusbergen framträdde i norr, majestätiskt beherskande det hela. Lägre, ända till toppen växtbeklädda berg med branta sidor

och smala, vilda dalgångar sträckte sig från dem söderut. I vester bredde det vida hafvet sig ut, utan gräns för ögat. En och annan fiskarbåt rodde ut till hafs. Ett par grekiska, en italiensk brigg och en engelsk ångare lågo för ankar.

Alexandrette, en liten stad om något tusental invånare, har sin betydelse som en vigtig hamn. Hit komma karavaner från när och fjerran hufvudsakligast med bomull, härifrån utskeppas de och andra handelsartiklar ss. petroleum, bly, jern m. m. föras härifrån till långt aflägsna orter i det inre af landet. De flesta länder hafva därför här sina agenter, hvilkas väluppförda hus försedda med resp. nationers flaggor, alla ligga i en rad invid stranden. I likhet med öfriga kuststäder har Alexandrette att bjuda på ett jmförelsevis stort antal „locanda“ d. ä. matställen och mindre cafeer, der hufvudsakliga drycken utgöres af den ofta nämnda mastikan från Chios. Publiken här är mera blandad, hvad nationerna beträffar. Yrket är gemensamt, nästan uteslutande sjömän. På Casino, det mest besökta af

stadens caféer, är man i tillfälle att höra sång och musik, liknande den, som för några år sedan presterades på ett par hotel i H:fors. Snedt emot Casino befinner sig ett annat kaffehus för katerdjier. Det lönar äfven mödan att göra ett besök här. Här gjorde vi bekantskap med en på orten så kallad monsieur le docteur, en fransman, som påstod sig vara läkare i Mersina. Han var vid vårt inträde selsatt med att dricka mastika, i sällskap med en katerdji, tillhörig ansereernas mischmasch sekt. Monsieur le docteur förklarade för oss det denne man hade, om ödet varit rättvist, nu bordt vara pascha. Nu såg generalen in spe emellertid ut, som en af våra värsta hamnbusar, iklädd fez. De slappa dragen tydde emellertid på att excellensen för tillfället var drucken. Dessa ansereer äro emellertid ganska viktiga personer för den resande, emedan de i de vilda bergsbygderna hafva stort anseende ss. präster. De motsvara kurdernas sether, om hvilka tidigare talats.

Bland intressantare personer, med hvil-

ka vi här sammanträffade, var en ung tysk officer, löjtnant H. G. Oaktadt sina 25 år, hade han dock ledsnat vid det bullersamma lifvet i Berlin. Han hade tagit farväl af stora världen för att i Akbés bergen jaga de vilda klyftornas smidiga leoparder. Med denne man tillbragte vi åtskilliga angenäma stunder, bland hvilka isynnerhet den i all enkelhet firade julaftonen för alla tider skall qvarstå i våra minnen.

Den plats, på hvilken Alexandrette nu står, var för icke så länge sedan ett kärr. Ännu äro trakterna kring staden sumpiga och osunda, hvarför staden under de stora söderifrån kommande farsoterna hotas med fullständig undergång. Några timmar norr om staden ligger det nuv. straffängelset Pajas. Det är här vi hafva att söka det gamla Issus. Ännu något nordligare stå tvenne gamla och märkeliga kolonner, kallade Jonaspelarna.

Vi hade ursprungligen tänkt dröja här endast en dag, men den ryska ångaren „Azov“ densamma, som kort derefter hade oturen att i Gyllene hornet stöta „Provi-

dence“ i sank, skulle gå norrut och ej, som vi hoppats, söderut. Intet annat återstod, än invänta franska ångaren „Rio Grande“. Den anlände ¹⁵/XII och den ¹⁶/XII styrde vi kosan till Beyrooth.

Vid 11 tiden e. m. anlände ännu några båtar från stranden med passagerare till Alexandria. Det var ett vackert skådespel. Vid hvarje årtag gnistrade det till af de milliarder phosforescerande infusorier, hvilka skänka lif åt hvarje oceanens droppe. Det milda, bleka skenet h. o. d. framlockadt ur de mörka vågorna, fängslade blicken mer, än den svarta nattens stjernehimmelet det kunde göra. Men midnattstimmen är inne och „Rio Grande“ ångar af, utsändande ett haf af gnistor. Bland mina hyttkamrater förtjena tvenne att omnämnas; den ene en ung arab, en f. d. sjöman, som skötte om „raki“ flaskan på ett synnerligen anmärkningsvärdt sätt, hvilket hade till följd en högljudhet, som näpstes och detta egentligen för den andre passagerarens skull. Denne senare, äfvenså en arab, hade plötsligt insjuknat och detta ganska betänkligt. Dessa

tider rasade nemligen som bekant, kole-
 ran i de sydligare landsändarne och näm-
 de man visade tydliga symptom af denna,
 isynnerhet ombord å ett fartyg, så fruk-
 tade sjukdom. Skeppsläkaren blef ner-
 kallad. Han brummade sitt „sacre bleu“
 ett dussin gånger under olika styrka och
 tonfall, men fann dock detta vara ett
 overksamt botemedel, hvarför han tillgrep
 sitt husapothek, hvarur han tog några
 lindblad, af hvilka en dekokt bereddes.
 Under dessa omsorger med den sjuka, li-
 der natten mot sitt slut. En svag ljus-
 strimma bådär redan dagens gryning och
 snart nog strör solen sitt guld öfver den
 bergiga, skogsfattiga kusten. Vi resa förbi
 den långt i hafvets famn sig sträckande
 Cap Hansirr. Med ett gladt god morgon
 helsa vi Phoeniens gamla hufvudstad La-
 takia, som nu i skön belysning så loc-
 kande vinkar oss till sig. Der ligger den,
 fordom skyddad af det starka fästet, hvars
 ruiner nu bära vittne om flydda, minnes-
 rika dagar. I den ypperliga, delvis konst-
 gjorda hamnen vagga uppå lätta vågor
 ett tiotal skepp från fjerran länder. De

väluppförda ljusa husen, inbäddade i grönskande trädgårdar, tyda uppå inbyggarnes rikedom och välstånd. Men vi bjuda Latakia åter farväl. Hän mot söder plöjer ångaren hafvet. Vi hålla oss nära intill kusten. Inga öar, inga holmar fagna ögat och lifva det öde hafvet. Djebel Acre:s höjder hvila än i morgondimman. Här och der stiger röken upp från någon by bland bergen. Otåligt rikta vi kikarn mot fjerran. Förgäfves, änn' skådar ej ögat det efterlängtade Libanon. Först vid 2 tiden är timmen inne, då framträder för våra blickar de snöklädda topparna af konung Hiram's uppå ceder rika Libanon.
